

Wabi Sabi - de schoonheid van imperfectie

Door: Yoeke Nagel © - www.yoeke.com

Gepubliceerd in Libelle Balance 3-2008

De Japanse term Wabi Sabi betekent 'de schoonheid van de imperfectie'. Juist nu is dat het perfecte antwoord op onze westerse design-samenleving. Wabi sabi is een kunstvorm, een filosofie, een manier van leven die stilletjes al haar geruststellende opmars heeft gemaakt.

Wabi Sabi

Worden, meer dan zijn.

Zoeken, liever dan vinden.

Imperfectie, graag.

We lijden aan perfectie

De perfecte huid, baan, echtgenoot en driezitsbank? Het bestaat al. In duizendvoud zelfs, als het om goederen gaat. Goedkope technieken maken vrijwel elk ideaal haalbaar en nog betaalbaar ook. Saai hè? We lijden in toenemende mate aan perfectie, in onze westerse samenleving. Spullen zijn goed, betaalbaar en af. Onze levensstijl is gericht op meer, want verzamelen is eigenlijk nog het enige dat we met onze creatieve vermogens hoeven te doen. Maken? Is al gebeurd. De overvloed van spullen die domweg goed genoeg en goedkoop zijn, heeft de laatste decennia veel veranderingen teweeg gebracht in ons leven. Niet alleen waarderen we de industrieel veroorzaakte perfectie van onze spullen niet meer, veel mensen zijn ook verontwaardigd of op z'n minst teleurgesteld als een voorwerp niet perfect is.

De bloempot met de scherf eraf wordt niet meer verkocht, ook niet tegen zwaar gereduceerde prijs. De broccoli met een bruin plekje blijft op het verlaten marktplein achter. Het vloerkleed met de hardnekkige rode wijnvlek wordt vervangen.

Perfectie is levenloos

Steeds meer voorwerpen worden zo uitstekend gemaakt dat we daaraan gewend, verwend en er enorm verveeld door raken. Van het hagelwitte designserviesgoed tot de genetisch gemanipuleerde aardappel: we schiepen het perfect. Zodra de invloed van ons gebruik of het weer op een voorwerp te zien is - een vingerafdruk, een vlek, een scheur, een ziekte - beschouwen we het voorwerp als 'versleten'. Het is niet meer in oorspronkelijke staat, perfectie. Weg ermee. Perfectie lijkt aantrekkelijk omdat het de gedachte aan verval en de dood buiten houdt. Zodra het duister zich aandient, in de vorm van slijtage, verwijderen we het uit onze samenleving. Zelfs oude mensen, met rimpelige lichamen, hebben we

liever niet in ons blikveld. Het lijkt daardoor misschien alsof wij, mensen, de baas zijn over de materie, maar misschien heeft de materie wel van ons gewonnen.

Die begerenswaardige staat van perfectie is immers uitsluitend vol te houden door strikt levenloze voorwerpen. De vaas die nooit gebruikt wordt kan in alle rust perfect van vorm blijven. Een auto die altijd in de garage staat loopt nooit een deukje op en blijft prachtig in de lak zitten. Kiezen voor leven betekent bereid zijn te veranderen, een deukje op te lopen. Wijs worden betekent verdriet verwerken, pijn voelen. Wie die donkere kant van het leven buiten wil sluiten, komt nooit tot volle bloei.

De kunst van wording

Domper

'Zeg, hoe was je vakantie?'

'Reis, hotel, eten, het weer, sfeer... Perfect.'

'Ach... wat sneu voor je!'

De opwinding van het beleven ontstaat pas als er problemen zijn die opgelost moeten worden. Als er ontwikkeling kan worden gezien, verandering plaatsvindt, beweging ontstaat. Hoe loopt dit af? Wat was er eerst, wat gebeurde er toen en wat is er nu? Diefstal, rotweer, een verschrikkelijke huidaandoening en een sprinkhanenplaag! Kijk, dat is materiaal om prachtige vakantie verhalen mee te maken! Wat kunnen we voor spannends vertellen over de perfecte blikopener? 'Gekocht. Twee vijftig.' Het wordt pas interessant als we kijken naar het moment daarvoor. Het imperfecte moment dat de vorige blikopener het begaf. De zoektocht naar vervanging. De ontdekking van het juiste exemplaar, de aanschaf. Daarna: stilte. Geen beweging, geen ontwikkeling. Het moment waarin beweging zich aandient is Wabi Sabi. De kunst van wording. Een levenskunst, die uitnodigt om in alle eenvoud te accepteren wat het leven je brengt. Ook als het zeer doet. De steen in de rivier wordt afgesleten door de voortdurende streling van het stromende water. Zo leeft de Wabi Sabi mens, zich ontwikkelend aan wat zich voordoet. Japanse Wabi Sabi kunstenaars brengen bewust een spanningsveld aan in een kunstwerk, dat duidt op een mogelijke ontwikkeling. Een uitnodiging aan het toeval, een ode aan de invloed van de natuur, een eerbetoon aan de dans van geschiedenis en toekomst, van dood en leven, van yin en yang.

Geschiedenis en toekomst

Wabi Sabi ontstond in de veertiende eeuw in Japan. Het was eigenlijk een tegenbeweging die werd opgeroepen door het voortdurende streven naar perfectie in de Chinese cultuur. Bontgekleurde, perfect geschilderde zijden doeken, perfect lakwerk met adembenemende natuurtaferelen en andere schitterende, maar onbetaalbare voorwerpen, bepaalden daar aanzien en rijkdom. Wabi Sabi, de schoonheid van het imperfecte, was een uitstekend antwoord op die onbereikbare luxe goederen. Er ontstond een

leefwijze waar de nadruk lag op de eenvoud. De cyclus van leven en dood, de invloed van de natuur, de afdruk op materie, van mens en goden. In bewaard gebleven haiku's, schilderijen, pottenbakwerk, bloemschikkunst, muziek en dans toonde Wabi Sabi de weg terug naar menselijke bescheidenheid.

Onze eigen samenleving, in deze tijd, schreeuwt eigenlijk om hetzelfde antwoord: Wabi Sabi.

Wabi watte?

De Japanse taal is complex en gelaagd. Letterlijke vertalingen kunnen we nauwelijks maken omdat met een enkel woord een wereld van begrippen wordt aangeduid. Een richtingaanduiding dus, om de betekenis van de term te onderzoeken.

'Wabi' verwijst naar de 'Wabi thee ceremonie', een traditie die door Zenmonniken werd ontwikkeld in het middeleeuwse Japan. De techniek van het klaarmaken van de thee moest zo perfect worden beheerst dat die volkomen gedachteloos kon worden uitgevoerd, zodat de gedachten konden worden gewijd aan aandacht voor de gasten in egoloze dienstbaarheid. 'Sabi' is een woord uit de Japanse poëzie. Het verwijst naar weemoedig verlangen, hoopvol verdriet dat erkent dat niets perfect is, niets blijvend en niets volmaakt, maar het leven evengoed betekenisvol is. De hele term 'Wabi Sabi' omvat een leefstijl van de wijzen, die elk betekenisvol moment waarnemen. Die meedeinen met de veranderingen van de seizoenen en zich verbinden met de natuur en hun naasten, op een vriendelijke en dienstbare manier.

Wabi Sabi voorwerpen

In de klassieke Japanse cultuur worden Wabi Sabi voorwerpen afgebeeld of beschreven in een haiku. Voorwerpen die de invloed van weer en wind, ontwikkeling en afbraak tonen, ofwel 'li'. Een steen, afgesleten op de bodem van de stromende rivier. Een bonsai boompje in een oude pot. Een stukje hout, door de wind en het zoute water uitgebeten en glad geworden. Maar net zo Wabi Sabi is een goedgebruikte leren dametas waarop de sporen van vergaderverveling en avondjes uit bewijzen dat het leven geleefd wordt in schoonheid en overgave, maar haar tanden zet in perfectie. Een prachtige pen, waar de opdruk van door intensief gebruik werd gereduceerd tot schaduw. De pollepel van oma. Een zelfgebreide trui met herstelwerk aan de elleboog. De in een moestuin afgesleten klomp. Kleine, zichtbare bewijzen die ons eraan herinneren hoe er voor alles een tijd is. Liefdevolle, aandachtige creatie, bloeiend bestaan en stil voorbijgaan. Geduld.

Niet de voorwerpen zelf zijn van belang, maar de eindigheid waar ze ons aan herinneren.

Hollandse Wabi Sabi meesters

In de kunstwereld, waar van nature de visionairen van een samenleving hun bijdrage aan de culturele ontwikkeling manifesteren, zijn al heel wat voorbeelden van Wabi Sabi te ontdekken.

Piet Hein Eek: meubels van sloophout

Piet Hein Eek, de meubelmaker die gebruik maakt van simpele materialen zoals sloophout en plaatmateriaal, stelt: "Van Wabi Sabi had ik nog nooit gehoord, maar het is precies de manier waarop wij werken. We blijven met onze ontwerpen niet aan de oppervlakte maar gaan tot op het bot. We streven duurzaamheid na op alle niveaus. Veel ontwerpers mieteren hun werk na een jaar weg. Tijd voor wat nieuws. Wij werken door aan een mooi thema waardoor het steeds beter wordt. De sloophouten kast uit 1990 was mijn reactie op de heersende hang naar perfectie. Ik wilde laten zien dat producten die niet perfect zijn, toch aan onze gevoelens van esthetiek en functionaliteit kunnen voldoen. En ik wilde een product ontwerpen dat met beperkte middelen te maken was, middelen die voorhanden waren. Dat spreekt mensen aan in deze tijd. Als iedereen een kant op rent, ontstaat er vanzelf ruimte aan de andere kant, waar wij als eersten bezig waren met producten die over honderd jaar nog kwaliteit hebben. Natuurlijk steekt het wel om te zien dat nu bij allerlei dumpshops nep-sloophouten kasten worden aangeboden. Wij doen het vanuit onze filosofie, onze overtuiging. Die nepkasten gaan daar totaal tegenin, alleen al doordat ze met onderbetaalde arbeidskracht in Azië worden geproduceerd. En ik vind het moeilijk dat onze producten zo duur moeten zijn. Daardoor is het maar mondjesmaat beschikbaar voor de 'gewone mensen'. Dat probleem had Rietveld ook, met zijn kratmeubelen. Onze crisisserie, meubelen van plaatmateriaal, is helaas ook duur. Dat komt door de grote hoeveelheid handmatig werk dat er aan zit. Soms spaart iemand er echt voor. Mooi! Want dan komt zo'n kast ook terecht bij iemand die het echt waardeert."

Foto: www.pietheineek.nl/

Jopie Huisman: weggegooid materiaal

Eerder liet de Workumse kunstenaar Jopie Huisman (overleden in 2000) al staaltjes Wabi Sabi zien in zijn schilderijen van werkmanskleren, en een paar goedgebruikte schoenen. Het Jopie Huisman museum schrijft over hem: "Het zijn nooit de notabelen van de stad, maar altijd de gewone

mensen die zijn belangstelling hebben. Later, in zijn werkzaam leven als oud ijzer- en voddenkoopman, zien we die voorliefde voor het kleine, gewone, kapotte, weggegooid terug in zijn schilderijen. Als schilder was Jopie Huisman autodidact. Toch weet hij de bezoekers ademloos naar zijn schilderijen te laten kijken en te betrekken in zijn realistisch geschilderde, bijna volmaakte wereld van onvolmaakte en weggegooid materialen.”

Foto: www.jopiehuismanmuseum.nl/

Ineke Kaagman: Kauwgommeisje

Ineke Kaagman, de Nijmeegse kunstenares die in het Arnhems gemeentemuseum het 'Kauwgommeisje' neerzette, creëerde daarmee een soort 'omgekeerde Wabi Sabi': niet verval maar opbouw staat centraal. Doordat alle museumbezoekers een stukje roze kauwgom krijgen dat ze uitgekauwd en wel op het kunstwerk mogen plakken, groeit dit organisch uit tot een object waaraan de invloed van de omgeving duidelijk is af te lezen.

foto: www.mmuseum.nl

De Spelerij: niet-perfect speelgoed nodigt uit

Een draaimolen van autobanden, kruiwagens en fietswielen, een glijbaan van rubber rollen, waterinstallaties die steeds in andere vormen sproeien. De Spelerij in Dieren maakt gebruik van het Wabi Sabi principe door alledaagse materialen om te toveren in kleurig speelgoed. Juist doordat het niet 'af' is, niet perfect van vorm, nodigt elk speeltoestel uit tot

bewegen, ontdekken en spelen. De elementen water, aarde, lucht en vuur leveren steeds hun veranderings bijdrage aan elk hoekje van deze speeltuin. Door 'schrootstrijdbijeenkomsten' te organiseren stelt Jos Spanbroek, de inspirator van de Spelerij, Wabi Sabi ervaringen beschikbaar voor het bedrijfsleven.

Foto: www.spelerij.nl

De steen

Ik heb een steen verlegd
In een rivier op aarde
Het water gaat er anders
Dan voorheen
De stroom van een rivier
Hou je niet tegen
Het vindt er altijd
Een weg omheen

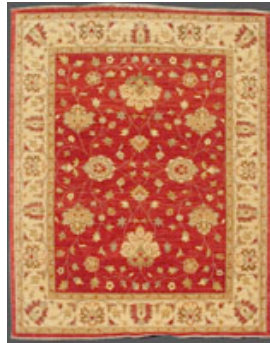
Tekst: Bram Vermeulen, ook gezongen door Paul de Leeuw

Islam en Wabi Sabi

Aangezien alleen Allah perfect is - Al hamdoe lillah - worden binnen de Islam uitsluitend niet-perfecte werken gedaan. Een prachtig geweven kleding zal altijd op z'n minst een zichtbare weeffout bevatten, een kunstig beschilderde tegel tenminste een misplaatste krul. De grootste

ambachtsman draagt daar zelf doelbewust zorg voor. Islamitische Wabi Sabi: de mens hoeft niet te streven naar perfectie, want alleen Allah zelf is perfect en schiep ieder mens perfect. Maar dat wil niet zeggen dat de mens dat kunstje zomaar kan herhalen.

Meer informatie:

<http://www.stillinthestream.com>

<http://www.bodhitv.nl/articles/show-news/2008-04-10/het-wabi-sabi-universum/>

<http://www.wabisabiphotography.com/>

C.Weidner:

-Niet perfect en toch heel gelukkig, de Aziatische weg naar balans in je leven.

-Geen tijd en toch heel gelukkig, beiden uitg. Bruna

www.yoeke.com